

MARTIN ŠRAJER / 10. 2. 2021

Vojtěch Jasný. Filmový básník v exilu

Na hřbetě nové knihy nakladatelství Host je uvedeno jméno Vojtěch Jasný. Mylně by ale čtenář na jeho základě usuzoval, že naplní takřka šesti set stránkové monografie Jiřího Voráče bude celý život a kompletní dílo jedné z předních osobností české kinematografie. Rozhodující je v tomto případě nenápadný podtitul „Filmový básník v exilu“, uvedený na přední straně obálky. Filmový historik se totiž stejně jako ve své dřívější knize *Český film v exilu* zabývá primárně posrpnovou tvorbou Vojtěcha Jasného.

S ohledem na dřívější publikaci a Voráčovo odborné zaměření lze snáz chápat, že první ucelenější knižní studie o Jasném začíná téměř až za polovinou jeho života. Jakkoli by ozřejmění Jasného tvůrčích východisek a představení podmínek, v jakých své filmy realizoval v Československu, pomohlo podepřít některé Voráčovy argumenty a nabídnout komplexnější průřez životním a profesním příběhem oceňovaného filmaře.

Jiří Voráč v úvodu sice správně předpokládá, že zahraniční část Jasného díla je u nás málo známá, ale již nezmiňuje, že důkladnějšího, prameny podloženého zpracování se dosud nedočkala ani ta domácí. Samostatný odborný sborník si vysloužil pouze Jasného nejproslulejší film *Všichni dobří rodáci* (Briana Čechová, ed., Praha: NFA 2013). Jasného autobiografie *Život a film* (Praha: NFA 1999) je spíše úvodem do režisérova myšlení, vyžadujícím kvůli menší faktografické spolehlivosti kritické čtení.

Z Jasného osobního svědectví, zachyceného mj. v množství deníkových záznamů, čerpal také Voráč. Filmařovy vzpomínky ale průběžně koriguje s pomocí svého původního archivního výzkumu. Díky němu může zaplňovat prázdná místa, upozorňovat na nesrovnalosti a zasazovat fakta do kontextu. Nejde tudíž o pohled jednoho člověka, jehož paměť nemusí být vždy spolehlivá, ale o svědectví podložené řadou

doplňujících zdrojů.

Jako částečnou, byť z hlediska věrohodnosti faktů z výše naznačených důvodů problematickou kompenzaci za text o československém období lze vnímat Jasného paměti, které filmař sepsal pro vysílání Rádia Svobodná Evropa a které zabírají přes dvě stě stran Voráčovy knihy. Také v nich ale vzpomíná především na léta strávená za hranicemi.

Kromě obširných a čtenářsky pro svou stylistickou neučesanost ne příliš vstřícných pamětí je součástí knihy rovněž přepis Jasného nerealizovaného scénáře *Komínček a korouhvičky*. Oba texty, zabírající největší část knihy, ve zkrácené podobě dříve vyšly v *Illuminaci*. Doplnují je ještě vzpomínky Jasného ženy Květy. Velmi obsáhlá je fotografická příloha, zahrnující vedle četných snímků z natáčení a Jasného soukromí také naskenované archiválie.

Když nebudeme počítat cenné úvody k jednotlivým edicím, zabírá Voráčův vlastní text jen něco málo přes sto stran. Neznamená to nicméně, že by jeho přiblížení exilového působení Vojtěcha Jasného bylo odbyté. Jde o hutný, z hlediska práce s primárními prameny neobyčejně svědomitě zpracovaný text. Za autorovým zodpovědným přístupem je patrný jeho osobní vztah k Jasnému, s nímž se znal od devadesátých let minulého století.

Také v úvodu Voráč oproti jiným autorům odborných publikací nevyjmenovává dlouhý seznam kolegů, kteří ke vzniku knihy větší či menší měrou přispěli, ale za inspiraci, podporu a přátelství děkuje výhradně Jasnému a jeho rodině. Zejména díky nim měl přístup do Jasného osobního archivu, čítajícího desítky tisíc stran textu. Kromě něj čerpal z institucionálních archivů a rozhovorů s Jasným, jeho spolupracovníky a blízkými.

Mimořádně objemná pozůstalost inspirovala vybudování Archivu Vojtěcha Jasného, v němž by měly být pro další badatele dostupné písemné i audiovizuální materiály, sesbírané Voráčem během mnoha let v různých státech Evropy a Severní Ameriky.

Sběrem dokumentů nebo získáváním těžko dostupných filmů z televizních archivů a zpracováváním archiválií strávil Voráč poslední dvacetiletí. Samotné psaní mu zabralo rok.^[1] Jeho knihu tak lze vnímat jako první výstup rozsáhlého badatelského projektu,

jako ochutnávku toho, co může pozorný badatel z Jasného odkazu vyčíst a vysledovat. Je ovšem pravděpodobné, že ze shromážděných podkladů bude také do budoucna čerpat zejména sám Voráč, který je v nich nejlépe zorientovaný a již předdeslal záměr napsat druhý, český díl.

Úvod, v němž Voráč tituluje Jasného slovem „Mistr“ a děkuje mu za inspirativní setkání, otevřenou mysl, neuvěřitelnou paměť a vytrvalost, sice vzbuzuje lehké obavy stran autorovy nestrannosti, ale na následujících stranách je přístup pana profesora k Jasného životu a dílu převážně poctivý, nikoliv uctivý. Při chronologickém sledování Jasného tvůrčí dráhy od postprodukce *Všech dobrých rodáků* po premiéru *Návratu ztraceného ráje* Voráč neopomíná ani režisérův pragmatismus, problémy s alkoholem nebo neúspěšné projekty typu krátce fungujícího filmového studia v Salzburgu, které Jasný spoluzakládal a poté vedl ve funkci uměleckého ředitele.[2]

Leitmotivem tří kapitol, do nichž je kniha rozčleněna, je různorodost Jasného témat a stylů. Voráčův výzkum naznačuje, že důvodem byly proměnlivé výrobní podmínky, kterým se český režisér musel přizpůsobit, pokud se chtěl nadále živit filmem. V Rakousku a Západním Německu tak namísto autorských celovečerních filmů pro kina točil převážně zakázkové televizní projekty podle cizích scénářů. Otisk Jasného rukopisu Voráč nicméně spatřuje ve výběru spolupracovníků, mnohdy z řad jiných českých emigrantů, či v preferenci určitých námětů.

Krom filmování Jasný přednášel na vysokých školách o režii a scenáristice a režíroval divadelní inscenace. Množství a pestrost jeho aktivit vypovídá o velké pracovní kázi i schopnosti úspěšné adaptace. Jak dokládají exilové osudy Ivana Passera nebo Pavla Juráčka, kteří byli v cizině o poznání méně činní, udržení podobného pracovního nasazení po radikální změně prostředí a výrobních podmínek není samozřejmé.

Přes kolísavou kvalitu jednotlivých filmů hodnotí Voráč Jasného exilovou tvorbu v souhrnu pozitivně právě pro její žánrovou a stylistickou pestrost. Zvláště vysoko staví středometrážní esej pro ZDF *Stromy, ptáci a lidé* (1976), který popisuje jako Jasného „nejosobnější a nejsvobodnější exilový počin“.

Voráč podrobně popisuje vývoj a realizaci podstatné části z Jasného více než třiceti divadelních a filmových projektů. Neopomíná ani ty, k jejichž zdárnému dokončení nedošlo. Spíše jen okrajově se dotýká politických a socioekonomických souvislostí

Jasného tvorby. Neznámost Jasného zahraničních filmů u českých čtenářů by mohla svádět k popisnosti, ale té se Voráč vyhýbá. I tak si lze díky přiblížení okolnosti vzniku a citacím z dobových recenzí udělat poměrně zřetelnou představu o jednotlivých titulech.

Text nekončí shrnujícím závěrem, ale výběrem z kritických reakcí na *Návrat ztraceného ráje* a citací několika vět z konce téhož filmu. Zvláště nedořečený konec vystihuje celou publikaci, která velmi solidně, byť především z hlediska tvůrčí činnosti zpracovává pouze několik etap života a díla Vojtěcha Jasného. Po jejím dočtení se dostavuje především pocit, že toho ještě hodně zbývá doříct.

Jiří Voráč, **Vojtěch Jasný. Filmový básník v exilu**. Brno: Host 2020.

Poznámky:

[1] Viz rozhovor Voráče s Andreou Slovákovou na webu Havel Channel:

<https://havelchannel.cz/cs/01404>

[2] Pod čarou se Voráč zmiňuje také o aktivitách a výročí, které obraz Jasného, vnímaného často jen prizmatem jeho lyrických filmů a přátelské povahy, ještě víc problematizují a které budou zřejmě více ozřejměny v pokračování knihy zaměřené na českou etapu: Jasný například prohlašoval, že byl za války v odboji, pro což ovšem neexistují žádné důkazy, a mezi lety 1952 až 1962 spolupracoval s komunistickými tajnými službami, konkrétně s vojenskou, potažmo civilní kontrarozvědkou.

Jiří Voráč

VOJTĚCH JASNÝ

Filmový básník v exilu

HOST